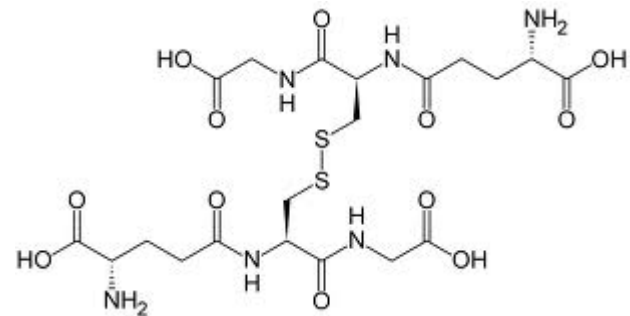
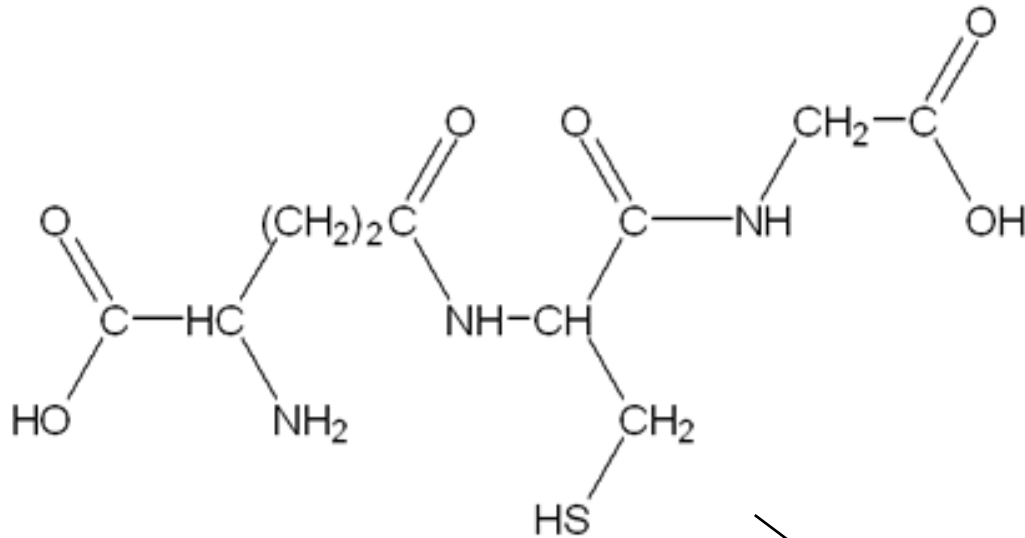

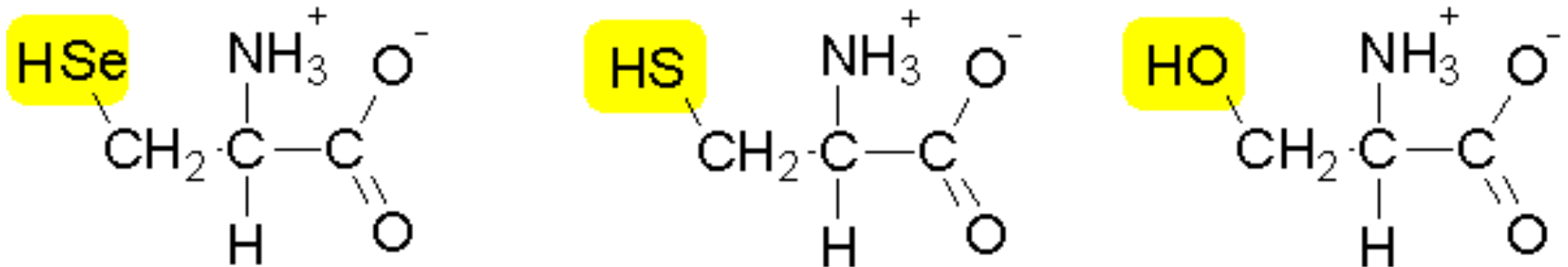
Vybrané části z učiva biochemie

1. Aminokyseliny, peptidy a bílkoviny

Glutathion

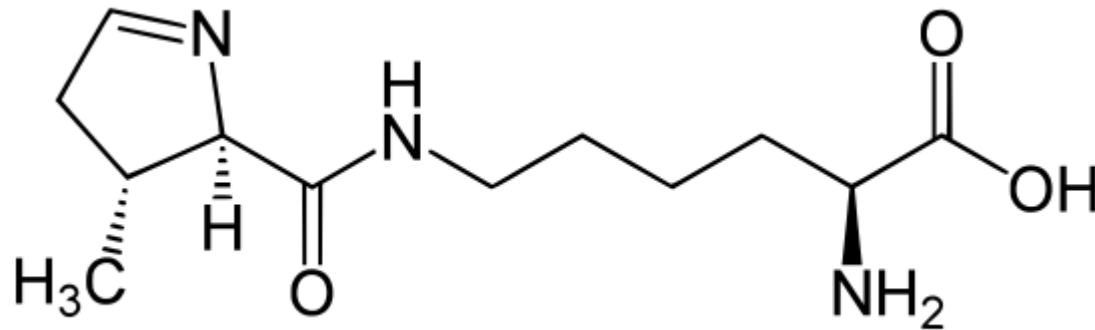

Selenocystein, Sec

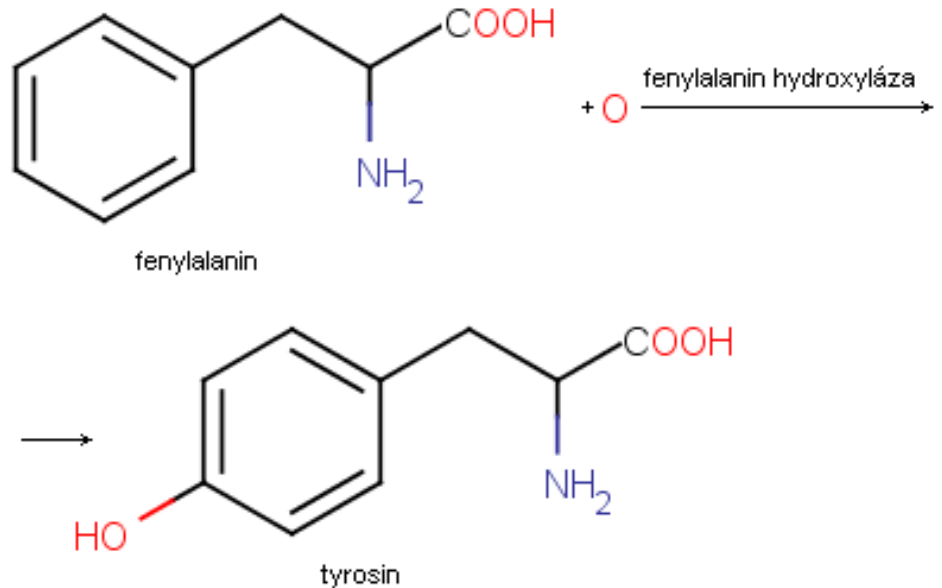
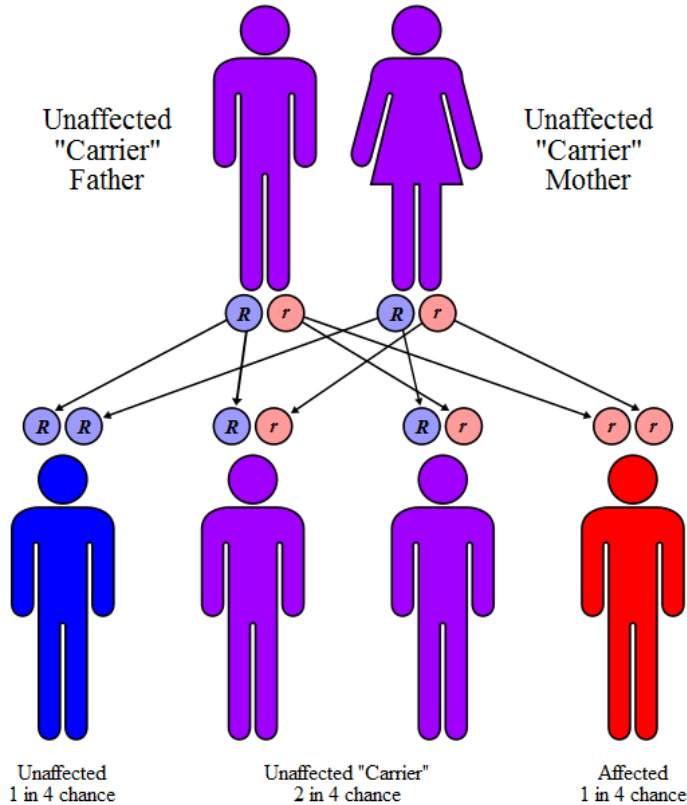
- 21. proteinogenní aminokyselina (kodon je UGA)
- asi u 35 selenoproteinů známe jejich funkci (enzymy),
- Selenocystein najdeme i v enzymech savců (glutathionperoxidasa) .
- protinádorový účinek Se
- objeveno 1986

Pyrolysin, Pyl

- 22. proteinogenní aminokyselina (kodon je UAG)
- Pyrolysin používají methan produkující archebakterie (archea) Methanosarcinaceae
- objeveno 2002

Fenylketonurie

dědičné metabolické onemocnění spočívající v poruše přeměny aminokyseliny fenylalaninu na tyrosin

Fenylketonurie: Guthrieho test

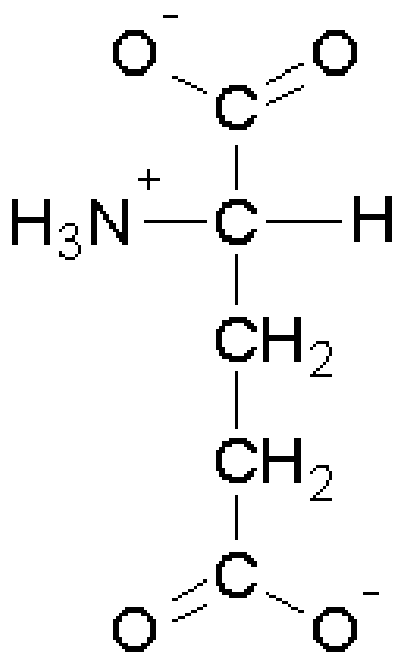

v ČR od r. 1975

1:9 000 narozených dětí v ČR (12 dětí ročně)

mentální retardace, epileptické záchvaty

Syndrom čínských restaurací

Kyselina glutamová, E 620

Kikunae Ikeda (objevení)

Chuť – UMAMI („masová“ chuť)

mořská chaluha kumbu – koření

Nežádoucí účinky:

bolesti na hrudníku

pálení žáhy

bolesti hlavy

migrény

dosud nebyla prokázána škodlivost

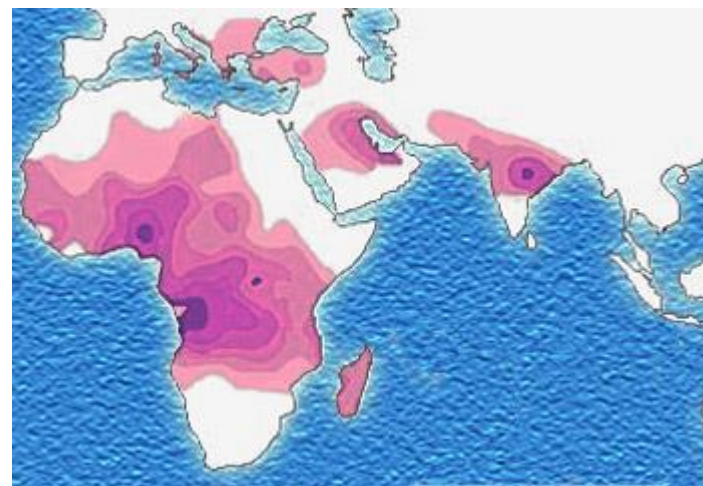
Srpkovitá anemie

Postižený hemoglobin se liší od normálního hemoglobinu pouze v jedné AMK (glu nahrazeno valinem)
Dědičné onemocnění (recesivní alela)
Afrika – statisíce nemocných (malárie jen u zdravých)

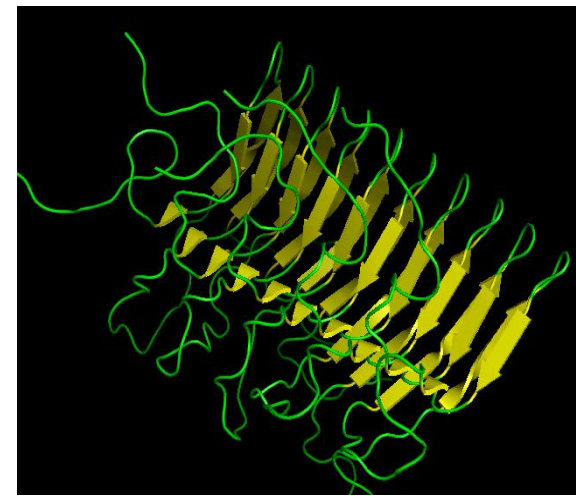
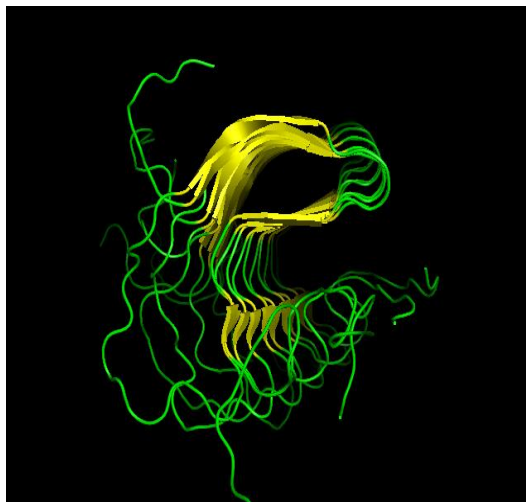
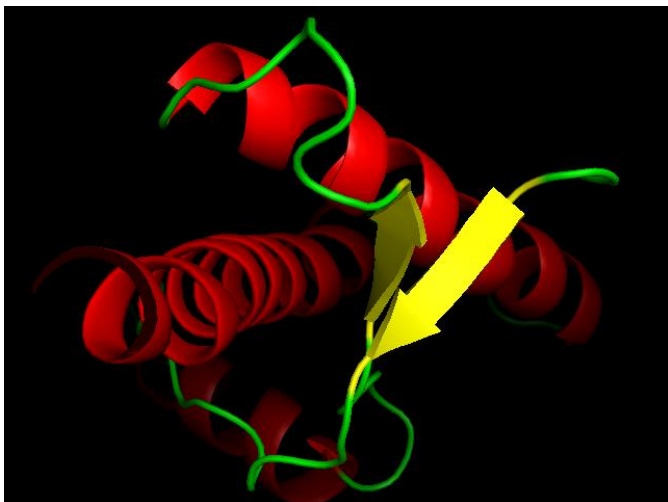
Srpkovitá anemie

Nejčastějším příznakem je tzv. vazo-okluzivní krize (oběhová příhoda). Ta je způsobena tvarem červených krvinek, které blokují vlásečnice, omezují průtok krve a často poškozují orgány. Častost, vážnost a doba trvání této krize se velice různí. Oběhová příhoda způsobuje mnohačetné ucpávání cév vedoucích do orgánů a může vést až k místnímu rozpadu kostí, plic a jater. Často je tato krize provázena rozpadem sleziny a končí selháním kostní dřeně a oběhu.

Priony

V mozkové tkáni savců - **prionové bílkoviny**
vadá forma = **infekční prionová bílkovina**
neznámá úloha v organismu (pravděpodobně se spolupodílí
na výkonnosti dlouhodobé paměti)
dvě různé konformace
chybná konformace – tvorba agregátů (velmi stabilní),
infekční prion (dokáže nakazit zdravé priony)

Priony - prionopatie

Infekční bílkoviny jsou zodpovědné za vznik

transmisivních spongiformních encefalopatií

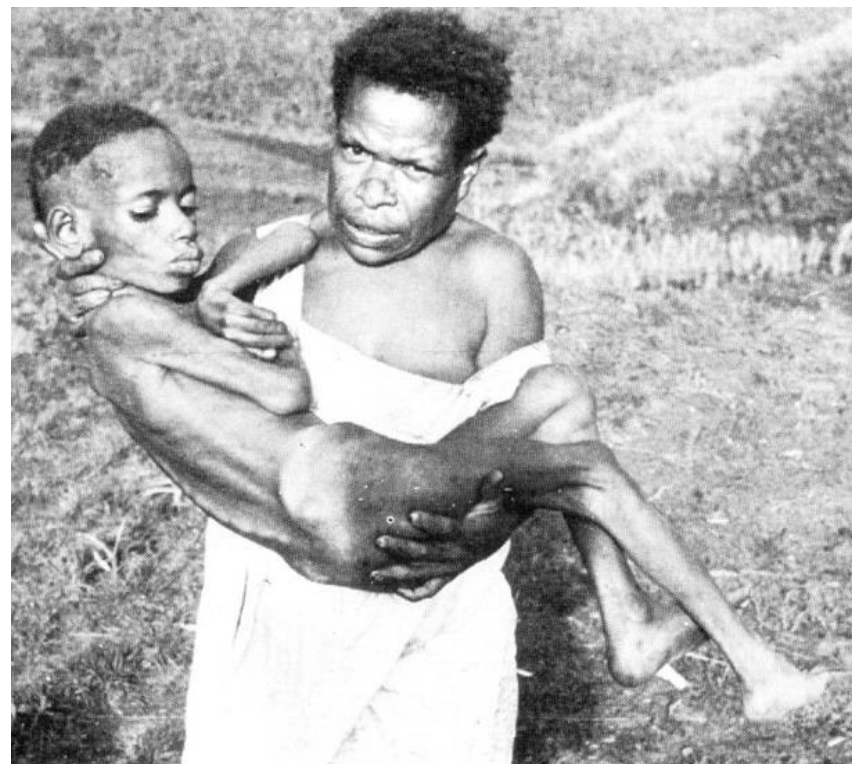
(*spongiformní* = houbovité; *encefalopatie* = nezánětlivé onemocnění mozku)

(neurodegenerativní onemocnění lidí i zvířat)

KURU

(degenerativní onemocnění mozku)

nákaza se vyskytovala zejména u domorodých kmenů na Nové Guineji, které provozovaly rituální kanibalismus. Po několikaleté inkubaci se u nemocných objevil třes, ataxie, imobilita a následná smrt. Po potlačení kanibalismu zmizela i nemoc.

Priony - prionopatie

Infekční bílkoviny jsou zodpovědné za vznik **transmisivních spongiformních encefalopatií**

(*spongiformní* = houbovité; *encefalopatie* = nezánettivé onemocnění mozku)
(neurodegenerativní onemocnění lidí i zvířat)

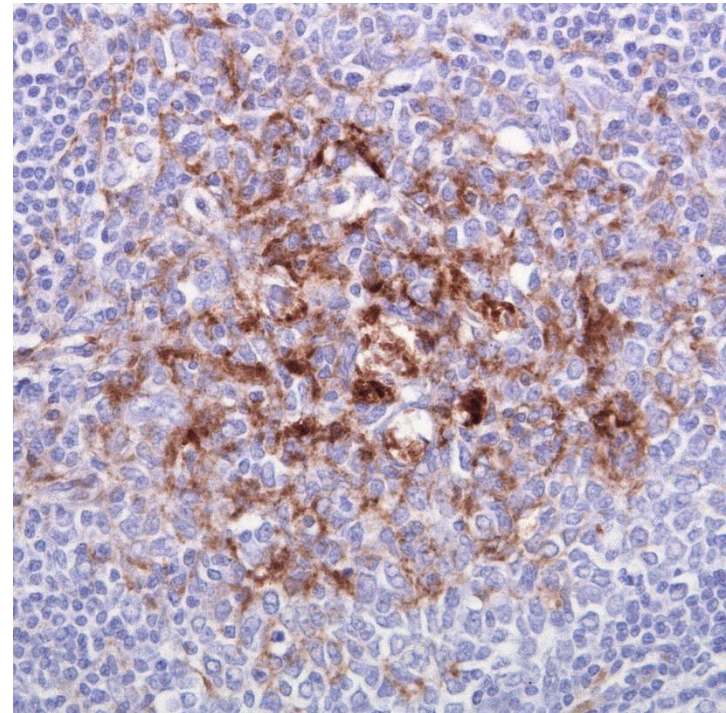
CJD

(Creutzfeldt-Jakobova choroba)

je vždy smrtelná,
pomalu postupující virová infekce
centrálního nervového systému (tj.
mozku a míchy).

Postihuje dospělé pacienty ve
středním věku, s maximem po 50. roce
života.

Vyskytuje se u osob obou pohlaví.
Projevuje se demencí a křečemi.

Priony - prionopatie

BSE

(Bovinní spongiformní encefalopatie, Nemoc šílených krav)

Scrapie (klusavka)

- onemocnění ovcí

2. Nukleové kyseliny

Kdo byla Dolly?

- První úspěšně naklonovaný savec
- Použit genetický materiál 6leté ovce

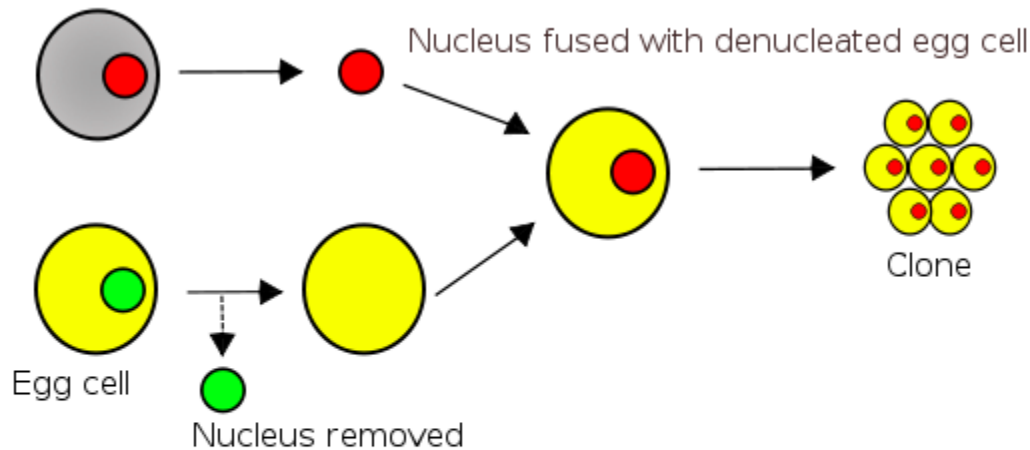

NA – Klonování

Klonování obecně je pořizování identických kopií (klonů).
Klonování DNA je tedy množení určitého úseku DNA.

Somatic body cell with desired genes

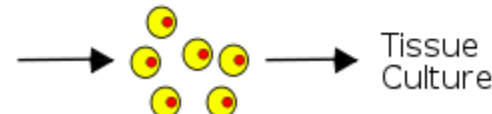

Reprodukční klonování

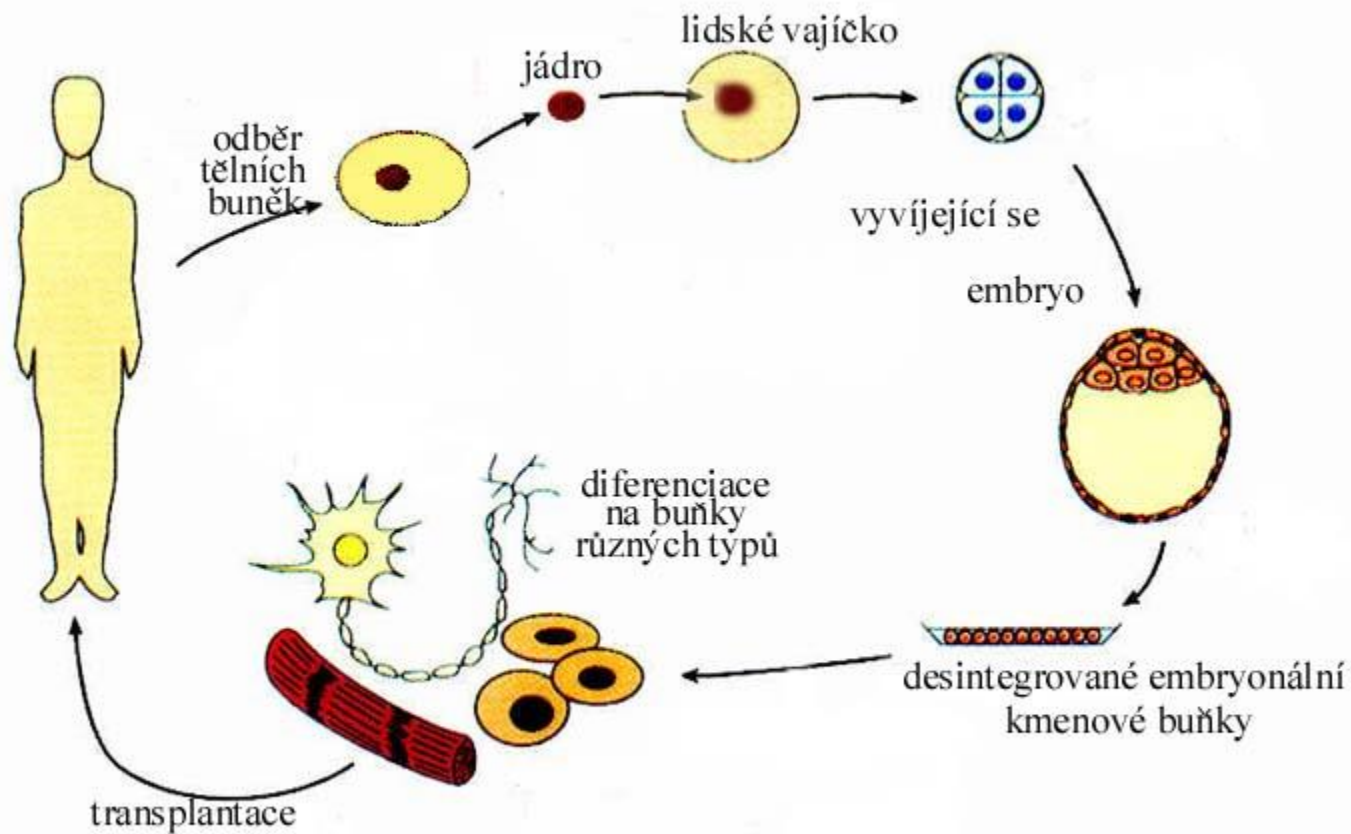

→ Náhradní matka

Terapeutické klonování

NA – Klonování

Klonování člověka

Reprodukční klonování

- cíl: vytvoření živého lidského klonu
- ve většině demokratických zemí je zakázáno zákonem
- není prozkoumáno co se u klonovaných embryí přesně odehrává

•Terapeutické klonování

- zaměřené na boj s lidskými nemocemi (např. choroby [srdce](#), [mozku](#), genetické choroby)
- z těla nemocného člověka jsou odebrána specializované somatické buňky a ty jsou přeneseny do enukleovaného oocytu – ze zárodku jsou vypěstovány embryonální kmenové buňky – široké využití
- při použití buněk pacienta je organizmus nevnímá jako cizí

Kdo byla Dolly?

- První úspěšně naklonovaný savec
- Použit genetický materiál 6leté ovce

První klonovaná ovce:
1986 Jádro z **embryonální buňky** bylo přeneseno do **vajíčka**, které bylo právě v metafázi druhého meiotického dělení a nabízelo zřejmě vhodné podmínky k přijetí jádra.

1997 ovce Dolly
Jádra přenesená do oocyту pocházela z epitelu mléčné žlázy dospělé ovce.

Fakta o Dolly

- Buňky v jejím těle neodpovídaly jejímu stáří
- Sužována chorobami – artritidou
- Smrt v 7 letech (běžně se tento druh ovcí dožívá 12 let)
- Jediné jehně ač bylo použito 277 párů buněk.

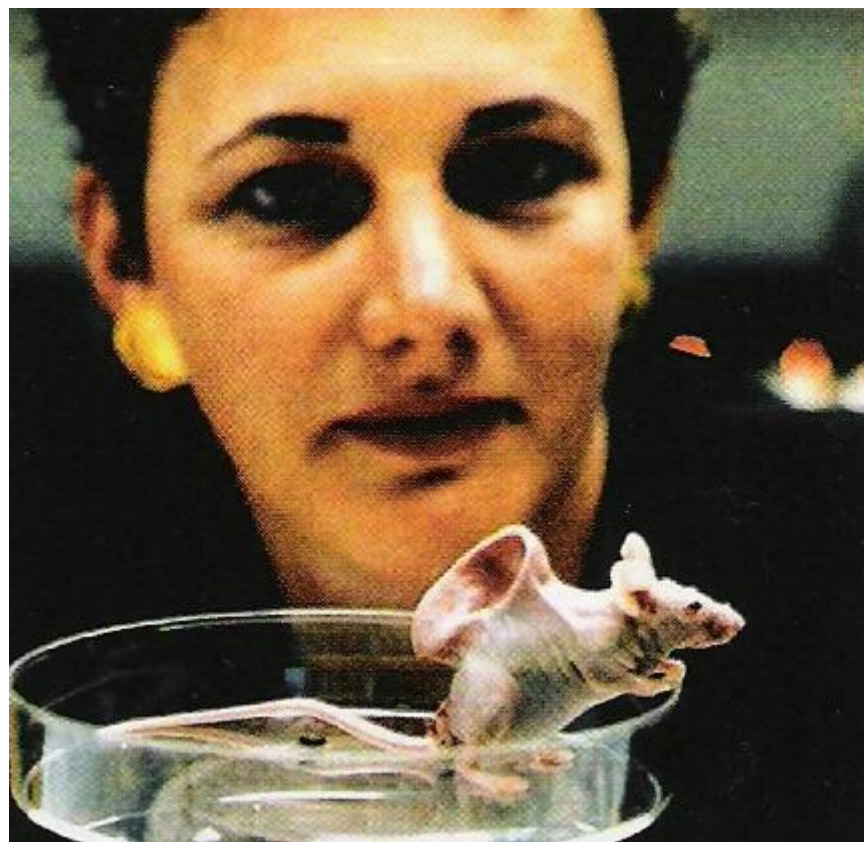
- Porodila 6 zdravých jehňat
- Obrovský vědecký význam

Klonování - ano či ne?

- Klonování hospodářských zvířat
  - Jedinci s příznivými vlastnostmi
- Záchrana kriticky ohrožených druhů
- Pomoc neplodným párům
- Transplantace orgánů
- Léčba chorob
- Ze 100 přenosů úspěšné pouze 3
- Vrozené vývojové vady
- Nízký věk
- Etické problémy
- Legislativní problémy

Myš s „uchem“

Tým vědců a lékařů z Bostonu vytvořil první umělou lidskou chrupavku mimo lidské tělo.

NA – GMO

U GMO dochází k výměně genetického materiálu mezi různými organismy.

Kukuřice setá

V České republice zatím byla povolena pouze tzv. **Bt-kukuřice**, která je odolná vůči škodlivému motýlovi zavíječi (vnesen bakteriální gen pro produkci Bt-toxinu).

Obavy:

obava z případné mutace těchto plodin,
narušení přirozené rovnováhy v přírodě –
narušení potravních řetězců
obavy z alergických projevů.

NA – GMO

Normální zebřičky

svítící zebřičky – Danio Rerio, Glofish

Jedná se o akvariijní ryby, do kterých byl vnesen gen mořské medúzy.

NA – GMO

Zlatá rýže (gen pro tvorbu beta-karotenu)

Podle odhadů Světové zdravotnické organizace kvůli chybějícímu vitaminu A oslepne každoročně po celém světě na **500 tisíc dětí**.

NA – GMO

transgenní hospodářská zvířata

<http://www.osel.cz/index.php?clanek=1804>

NA – GMO

pyrotechnický plevel

Geneticky modifikovaný plevel huseníček mění barvu listů v přítomnosti oxidu dusičitého, uvolňovaného do půdy z výbušnin. Trsy barevně pozměněných rostlin tak prozradí, kde se v minovém poli skrývají miny.

NA – GMO

rajská vakcína

Geneticky modifikované rajče produkuje v plodech bílkovinu z viru vyvolávajícího závažná dětská průjmová onemocnění. Konzumace rajčat pak působí jako očkování „jedlou vakcínou“ proti původci průjmu.

NA – GMO

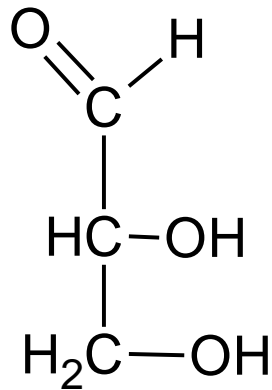
Modrá růže

Přenosem genů pro tvorbu modrého barviva (delfinidinu) získala japonská firma Suntory „modrou“ růži. Barva květů je spíše „lila“. Je to tím, že o barvě rozhoduje i kyselost uvnitř buněk.

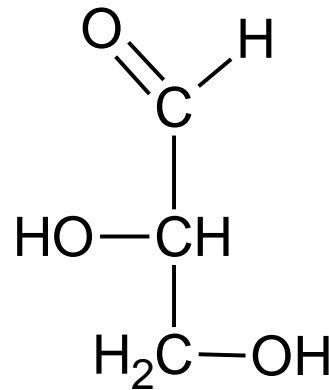

3. Sacharidy

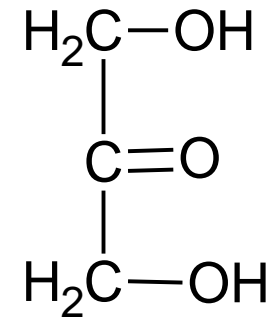
Obecný vzorec $C_n(H_2O)_m$

D-glyceraldehyd

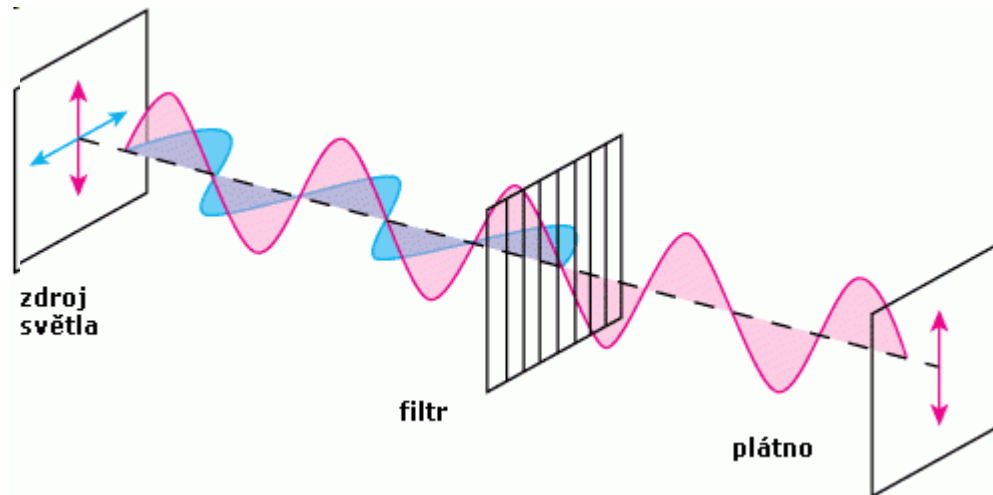

L-glyceraldehyd

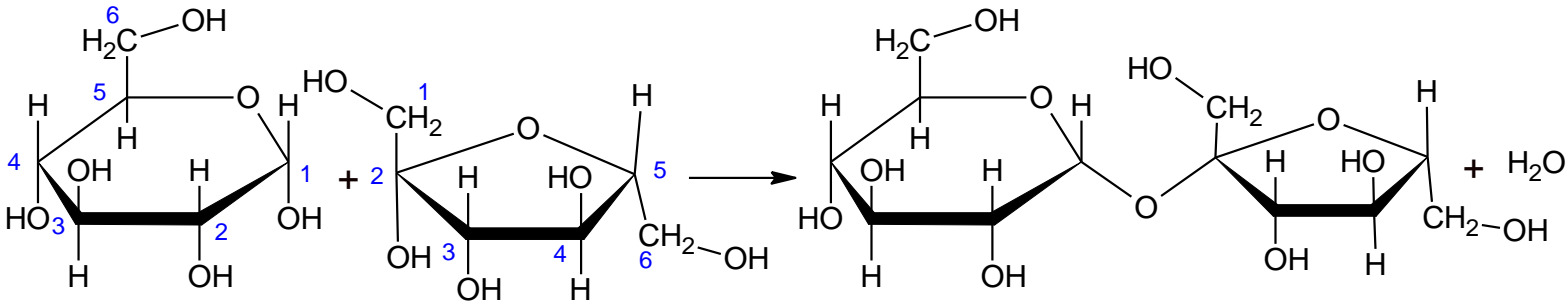
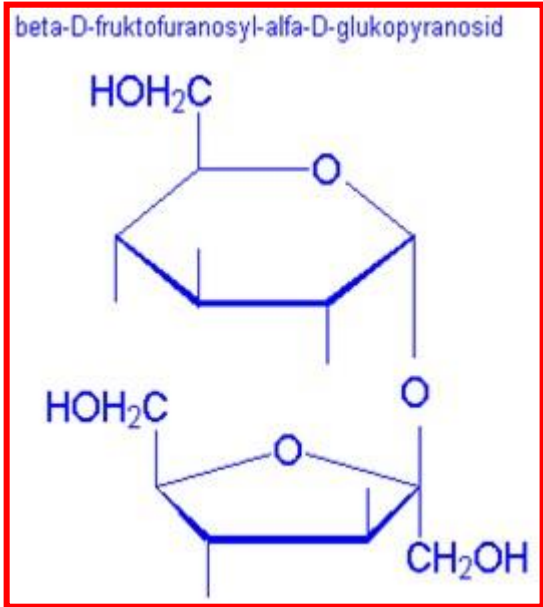
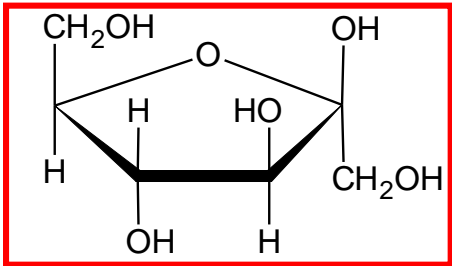
dihydroxyaceton

D- / L-

Sacharosa

α-D-glukopyranosa

β-D-fruktofuranosa

Sacharosa
32

Poruchy metabolismu sacharidů

- **Laktosová intolerance**

- chybí laktasa. Laktosa se hromadí ve střevech. průjmy, křeče, bolesti břicha.
- Je vrozená nebo vzniká jako důsledek mnohých infekčních průjmových onemocnění, po užívání některých léků (antibiotik), a také při některých chronických onemocněních střeva, jako je Crohnova nemoc nebo celiakie.

- **Diabetes Mellitus = úplavice cukrová**

- I. typu (autoimunitní onemocnění, zničené buňky slinivky břišní, které produkují inzulín)
- II. typu (snížená citlivost na inzulín)
- Těhotenský diabetes

Pozdní komplikace diabetu (PKD)

Neléčená dlouhotrvající
hyperglykemie

Glykace bílkovin

Oxidační stres v organismu

Komplikace diabetu:

diabetická nefropatie

(poškození cév obalujících glomeruly ledvin),

diabetická retinopatie

(poškození cév vyživujících sítnici oka),

diabetická neuropatie

(poškození funkce všech druhů nervů) – gangrény, diabetická noha

4. Lipidy

Mastná kyselina

více než 10C (12C – 36C)

jednoduché (i větvené)

nasyčené i nenasycené

dvojná vazba cis (i trans)

většinou nekonjugované

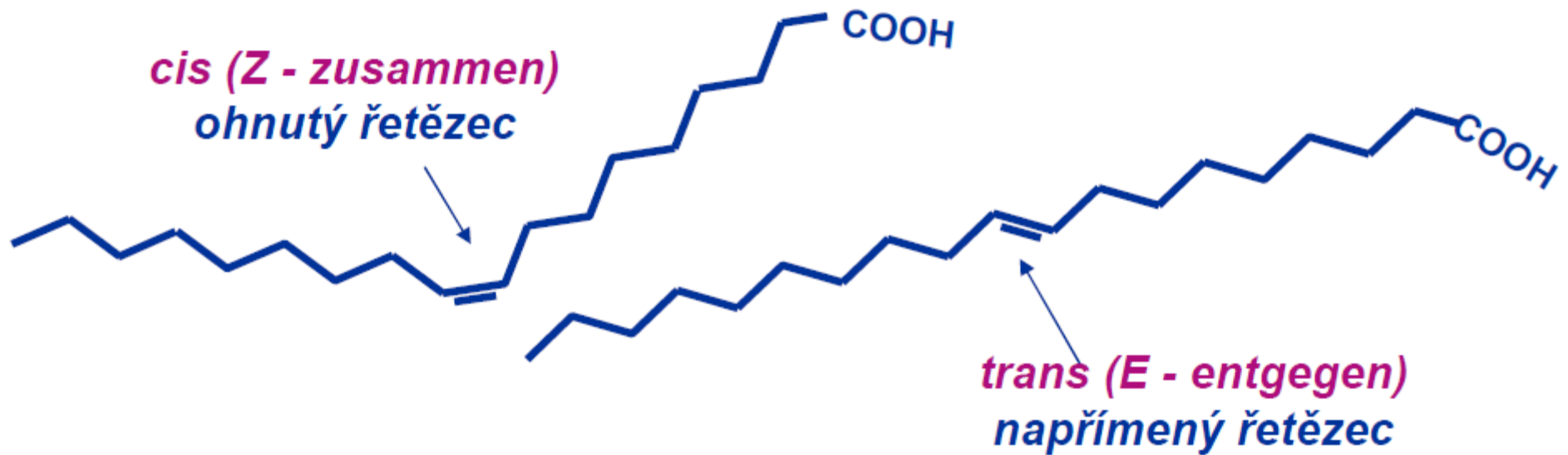
saponifikovatelné (zmýdelnitelné zás. hydrolyzou)

pro živočichy esenciální:

k. linolová

k. alfa-linolenová

Mastná kyselina

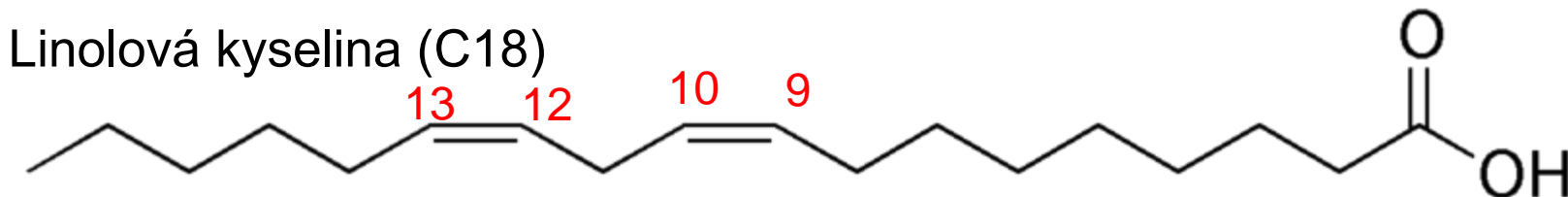
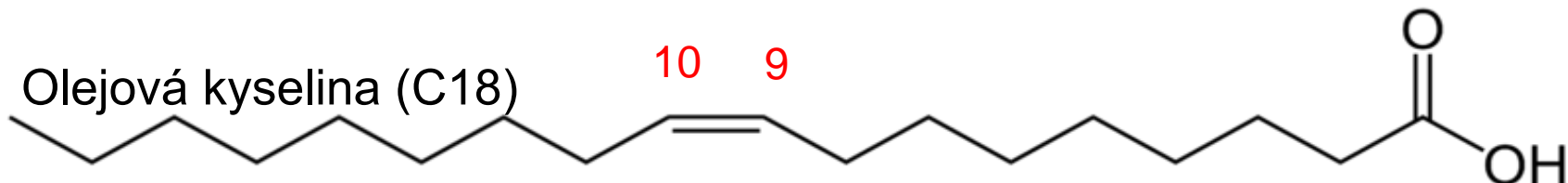
Mastné kyseliny - názvosloví

triviální: k. olejová
systematické: k. *cis*-oktadec-9-enová

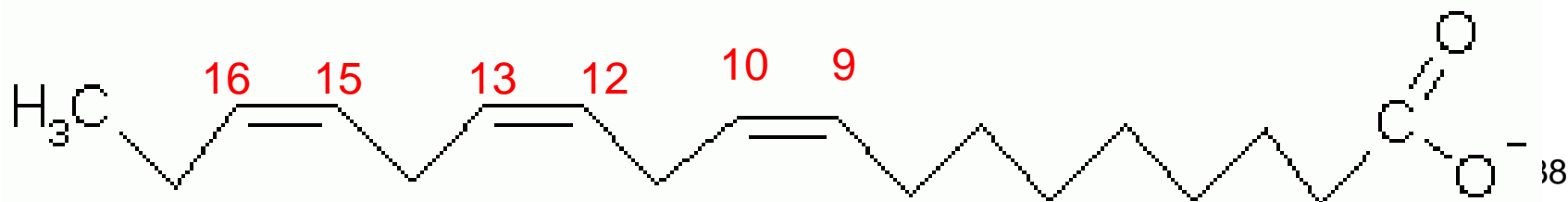
zkrácený zápis: např. linolová: **(C18:2) $\Delta^{9,12}$**

Δ : poloha dvojně vazby od $-\text{COOH}$

ω : poloha dvojně vazby od $-\text{CH}_3$ (např. ω -3)

Linolenová kyselina (C18)

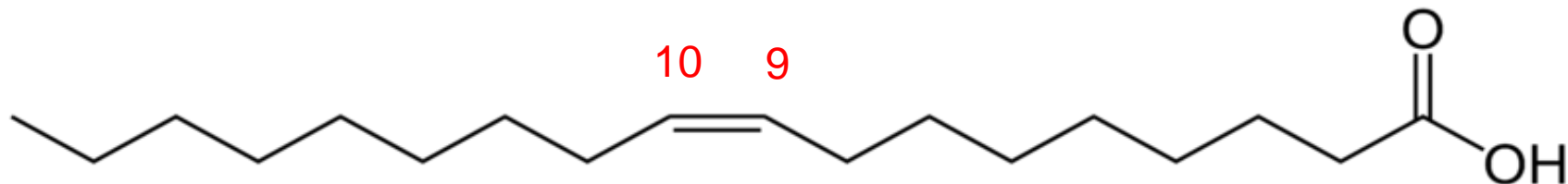

Mastné kyseliny

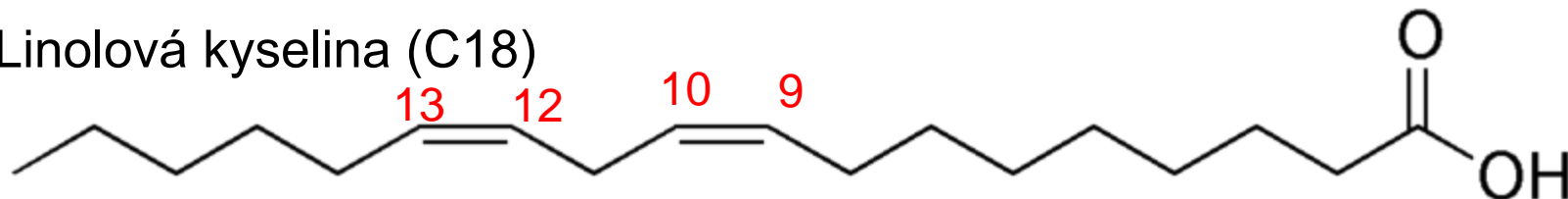
Palmitová kyselina (C16) $C_{15}H_{31}COOH$

Stearová kyselina (C18) $C_{17}H_{35}COOH$

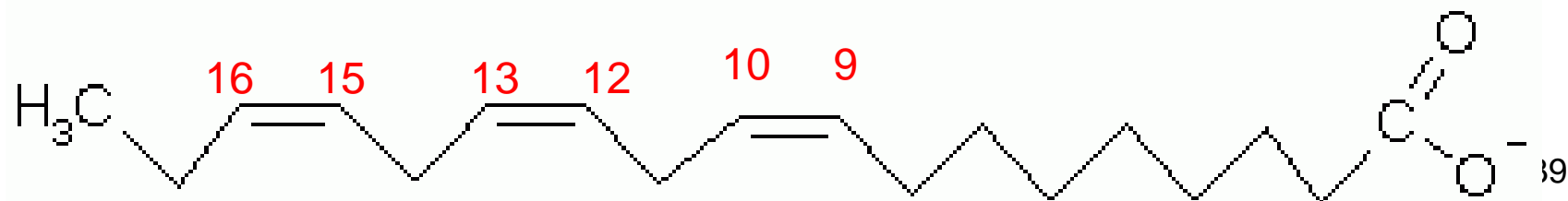
Olejová kyselina (C18) $CH_3(CH_2)_7CH=CH(CH_2)_7COOH$

Linolová kyselina (C18)

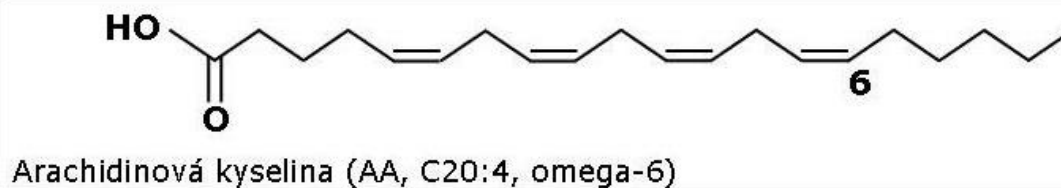
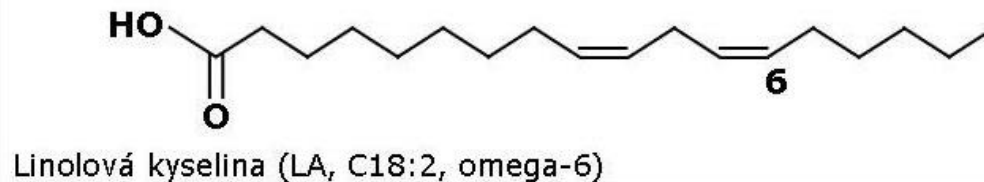
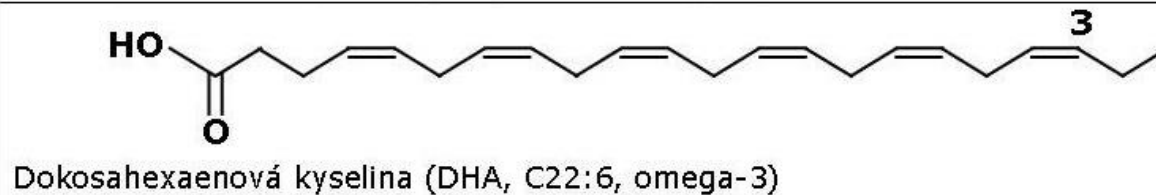
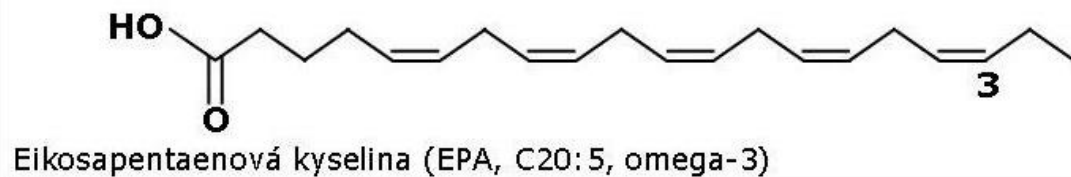
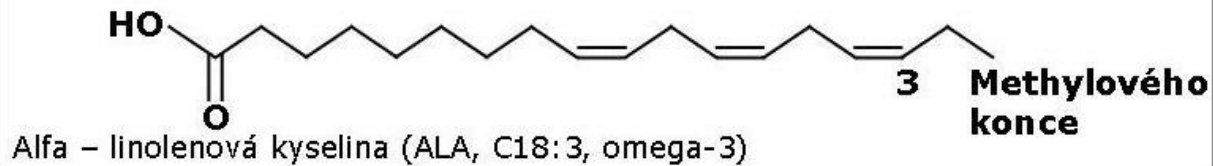

Linolenová kyselina (C18)

omega MK

Tab. 1 MASTNÉ KYSELINY OMEGA-3 A OMEGA-6

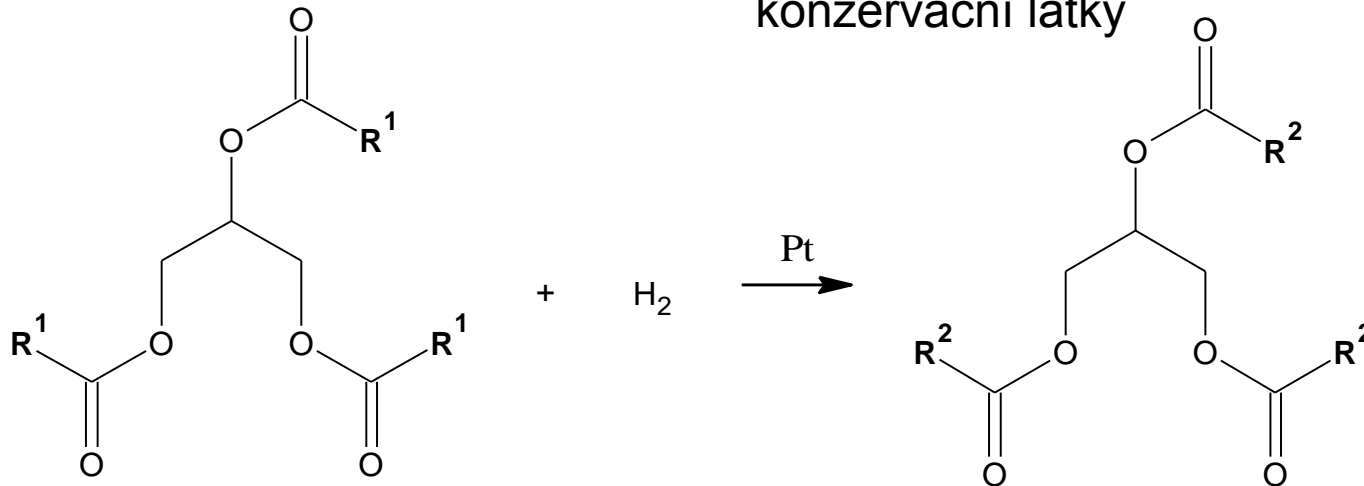
Máslo x Margarín

Máslo:

82-84 % mléčný tuk
(60-70 % nasycených MK,
do 4 % nenasyc. MK)
cholesterol (0,25 g ve 100 g)

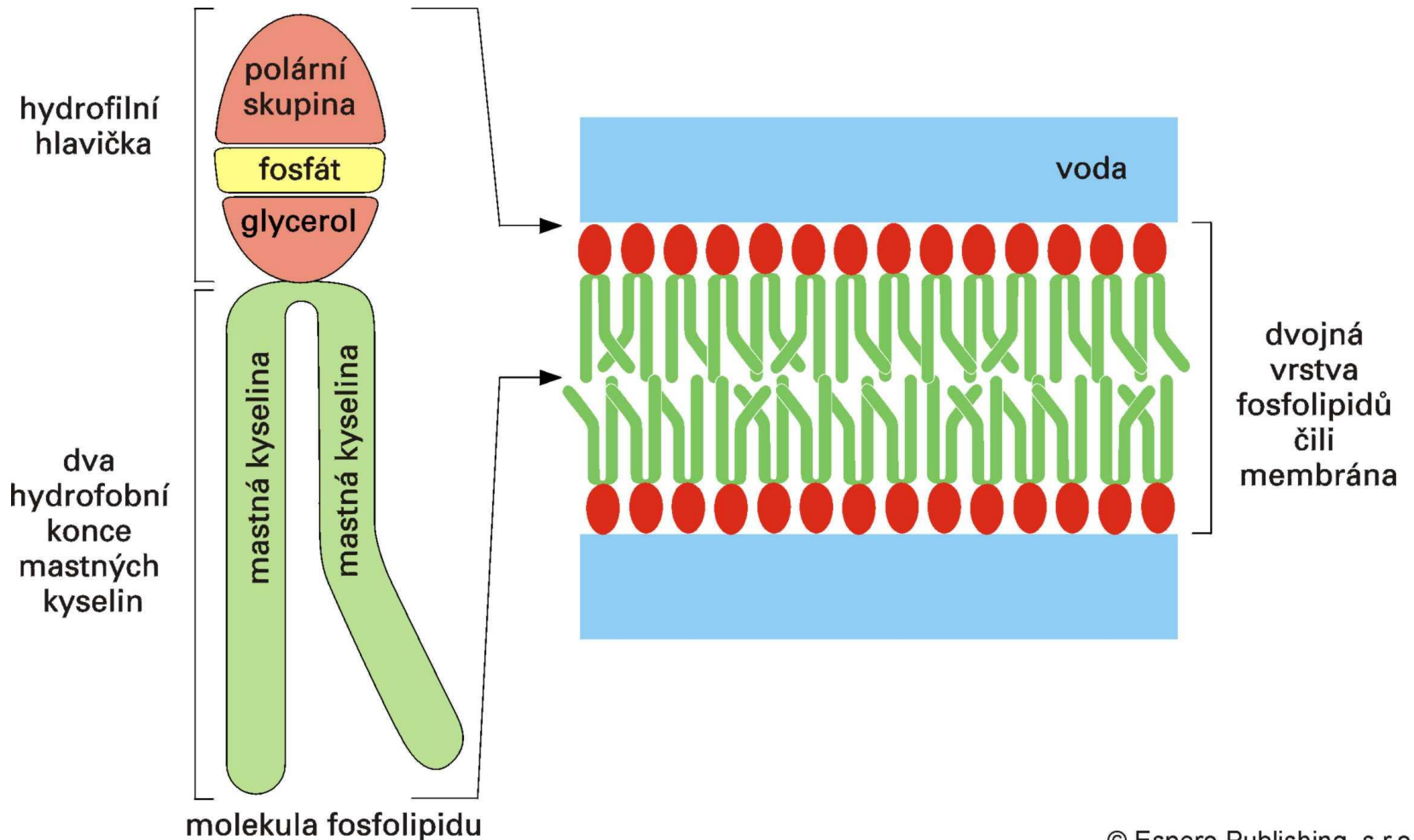
Margarín:

70-75 % rostlinného tuku
(10 % nasycených MK,
40 % nenasyc. MK)
neobsahuje cholesterol
možný výskyt trans-MK (max. do 1 %)
barviva
konzervační látky

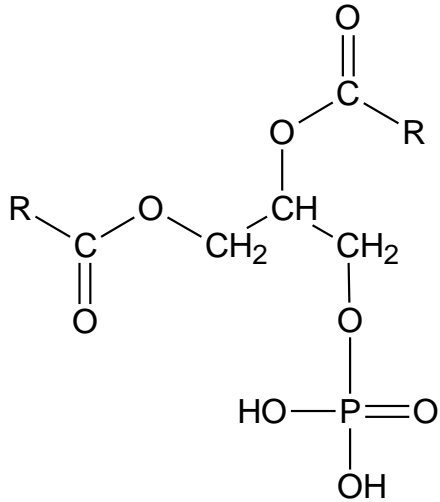

Katalytická hydrogenace olejů

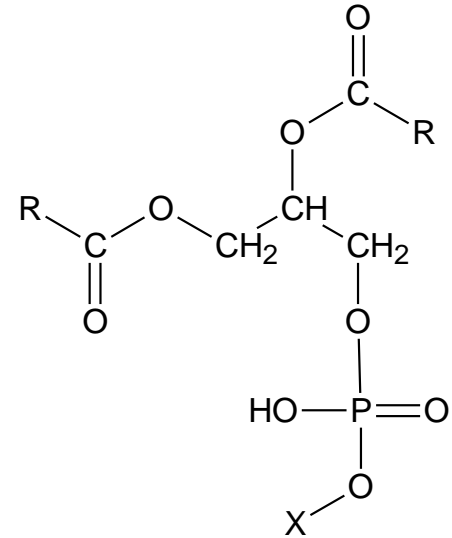
Struktura fosfolipidů a jejich orientace v membráně

a) Glycerolfosfolipidy

Kyselina fosfatidová

Fosfoacylglycerol

X = další alkohol

5. Trávení

Během procesu **trávení** dochází za pomoci **hydrolytických enzymů** k rozkladu potravy na jednodušší látky.

6. Metabolismus

Metabolismus jsou všechny chemické procesy, při nichž dochází k přeměně **látek** (látková výměna) a **energií** (energetická výměna) v buňkách a živých organismech.

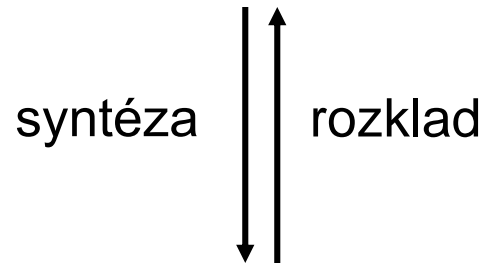
Metabolit je produkt metabolismu.

Anabolismus a katabolismus

Anabolismus

Látky chemicky jednodušší
+ energie

Katabolismus

Látky chemicky složitější

Anabolické reakce jsou především **endergonické** (energii spotřebovávají).

Katabolické reakce jsou především **exergonické** (energii uvolňují).

Rozdíly v energetickém výtěžku

Energie uvolněná	Zisk (počet molekul)		
	ATP	NADH	FADH ₂
při úplné oxidaci 1 molekuly glukosy (M= 180 g)	4	10	2
při anerobním odbourávání 1 molekuly glukosy	2	0	0
při úplném odbourání 1 molekuly kyseliny palmitové (M= 256 g)	7	31	15